

- McArthur T. World English and world Englishes: trends, tensions, varieties, and standards. *Language Teaching*. Cambridge : Cambridge University Press, 2001. No. 34. P. 1-20.
- Modiano M. International English in the global village. *English Today*. Cambridge : Cambridge University Press, 1999a. No.15.2 P.14-19.
- Modiano M. Standard Englishes and educational practices for the world's lingua franca. *English Today*. Cambridge : Cambridge University Press, 1999b. No. 15.4. P. 3-13.
- Pakir A. Connecting with English in the context of internalization. *TESOL Quarterly*. 1999. Vol. 33.1. P. 103-114.
- Reclaiming the local in language policy and practice / Ed. by A. S. Canagarajah Mahwah. NJ : Lawrence Erlbaum Associates Inc., 2005. 328 p.
- Schneider E. Postcolonial English. Varieties around the world. Cambridge : Cambridge University Press, 2007. 367 p.
- Schneider E. English around the World. Cambridge Introduction to the English Language. Cambridge : Cambridge University Press, 2011. 280 p.
- Strevens P. English as an international language: directions in the 1990s. *The Other Tongue: English across Cultures* / Ed. by B. Kachru. Chicago : University of Illinois Press, 1992. P. 27-47.
- Thomas E. R. Sociophonetics : an introduction. Basingstoke, UK, New York : Palgrave, 2011. 356 p.
- Toolan M. Linguistic assets. *English Today*. Cambridge : Cambridge University Press, 1999. No 58. P. 28-29.
- Tripathi P. R. Redefining Kachru's "outer circle" of English. *English Today*. Cambridge : Cambridge University Press, 1998. No. 56. P. 55-58.

(Матеріал надійшов до редакції 4.11.18. Прийнято до друку 15.11.18)

УДК: 821.111(73):82 – 312.4

DOI: <https://doi.org/10.26661/2414-1135/2019-75-02>

АНДРЕЄВА І. О., ЄРОХІНА Д. В.
(Запорізький національний університет)

ОСОБЛИВОСТІ УТВОРЕННЯ ЖАХУ В ХРОНОТОПІ РОМАНУ С. КІНГА «ІТ» В ОРИГІНАЛІ ТА ПЕРЕКЛАДІ

Стаття присвячена дослідженню особливостей утворення жаху в хронотопі роману Стівена Кінга «It» в оригіналі та перекладі. Запропоноване дослідження визначається загальним науковим інтересом до визначення жанрових особливостей літератури жахів з позицій перекладознавства. В статті надається уточнення самого поняття жанру літератури жахів та його форм, аналізуються різні підходи до визначення хорору як жанру в рамках літературознавства та лінгвістики. Обґрунтовується виокремлення напрямку літератури жахів як «хорорістика».

Авторами обґрунтовується думка, що жанрова особливість літератури жахів полягає в своєрідності елементів, які і формують жанр. Виділяються такі жанрові компоненти хорору, як композиція твору, пейзажно-портретний опис, характеристика героїв. З метою виявлення особливостей утворення жаху в досліджуваному романі порівнюється текст оригіналу та перекладу шляхом оцінки адекватності відтворення хронотопних маркерів. Аналіз хронотопних маркерів жаху в оригіналі та перекладі роману С. Кінга «It», дозволяє стверджувати, що головна функція полягає у створенні особливої атмосфери жаху, утворенні сюжетного напруження та емоційного стану персонажів реалізується за рахунок специфічних вербальних засобів, а саме – лексем з негативною емоційно-експресивною забарвленістю.

Аналіз хронотопних маркерів в оригіналі та перекладі дозволив авторам дійти висновку, що жанротвірними ознаками творів літератури жахів є наявність специфічної лексики, що створює сюжетне напруження в тексті. Реалізований в дослідженні підхід до перекладу художнього тексту з позицій жанру дає змогу оцінити його адекватність зважаючи на вдалість/невдалість відтворення жанротвірних ознак оригіналу в перекладі. Виявлені неточності, а саме, буквальный переклад (порушення мовних норм мови перекладу), нейтралізація емоційно-експресивного забарвлення лексем, що виступають засобами утворення атмосфери жаху, в цілому негативно впливають на адекватність ПТ. В той же час, іноді неточності перекладу не порушують жанрової настанови оригіналу, а навпаки сприяють її реалізації, що робить переклад адекватним з огляду на відтворення загальної атмосфери жаху. Перспективи подальшого дослідження пов'язані з аналізом способів відтворення жаху в інших компонентах художнього твору, та з'ясуванням продуктивних перекладацьких прийомів.

Ключові слова: хорор, література жахів, хронотоп, експресивно-емоційне забарвлення, адекватність перекладу.

Andryeyeva I. O., Yerokhina D. V. Peculiarities of producing horror effect in the chronotope of the novel "It" by Stephen King in the original and translation. The article is dedicated to the study of the peculiarities of producing horror effect in the chronotope of the novel *It* by Stephen King in the original and translation. The presented research is determined by the general scientific interest toward defining genre features of horror literature from the perspective of translation studies. The article specifies the definition of the horror literature genre and its forms, analyzes different approaches to the description of horror as a genre within the framework of literary studies and linguistics, as well as facilitates the definition of such area of literary studies as "horroristics". The authors substantiate the opinion that the genre features of horror literature are related to the originality of the elements that form the genre. There are horror genre components such as the composition of the work, landscape-portrait description, characteristics of

the characters. In order to identify the features of the generation of horror in the novel, the text of the original and the translation is compared by assessing the adequacy of the reproduction of chronotope markers. Analysis of horror chronotope markers in the original and translation of the novel "It" by S. King suggests that the main function of horror, i.e. to create a special atmosphere of terror, to increase narrative tension, and emotional condition of the characters is achieved through specific verbal means, notably, the lexemes with negative emotional-expressive connotations.

Analysis of the chronotope markers in the original and translation allowed the authors to conclude that the main function of horror literature is realized through unique vocabulary, creating narrative tension in the text. Accomplished approach in the study to the translation of literary text from the point of the genre makes it possible to assess its adequacy despite the success/failure of the reproduction of genre features of the original in translation. The identified inaccuracies produce negative effect upon the adequacy of the translation. These include literal translation (violation of the linguistic norms of the target language), the neutralization of the emotional and expressive connotation of a word. At the same time, some of the observed inaccuracies in translation do not destroy the genre focus of the original, but rather contribute to its implementation, which makes the translation adequate to recreate the overall atmosphere of horror. The prospects of further study are connected with the analysis of the features of recreating the effect of horror in other components of the literary work, and studying productive translation techniques.

Keywords: horror, horror literature, chronotope, emotional-expressive connotation, translation adequacy.

На сьогоднішній день *horror* належить до одного з найбільш популярних жанрів світової літератури. Як і інші сучасні літературні жанри, він знаходиться в процесі постійної еволюції, набуває нових характеристик, і тому дослідження літератури жахів набуло широкого масштабу, виокремлюючись в особливий напрямок «хорорістика». У сучасному науковому світі література жахів привертає увагу таких зарубіжних вчених, як Д. Варма, С. Т. Джоші, М. Касл, Ю. Крістева, Н. Керол, Г. Ф. Лавкрафт, Д. Пантер, Д. Стрінаті, Цв. Тодоров, Ф. Френк, Т. Хеллер.

Актуальність дослідження визначається загальним інтересом до визначення жанрових особливостей літератури жахів з позицій перекладознавства. Крім того актуальність дослідження зумовлено й тим, що в сучасному вітчизняних перекладознавчих студіях бракує системного опису перекладацьких прийомів при роботі з жанром літератури жахів.

Мета дослідження полягає у встановленні мовних засобів утворення жаху в хронотопі роману Стівена Кінга "It", а також у виокремленні продуктивних способів їх відтворення в перекладі.

Досягнення мети вимагає розв'язання таких **завдань**:

- уточнити поняття жанру літератури жахів з позицій сучасної науки про переклад;
- виявити, які форми літератури жахів існують;
- дізнатись які жанротвірні одиниці характерні для хорору;
- з'ясувати основні засоби утворення жаху в хронотопі роману, що аналізувався.

Об'єкт представленого дослідження становили мовні засоби утворення жаху у хронотопі роману.

Предмет дослідження - лінгвостилістичні параметри жаху в оригіналі та особливості їх відтворення в перекладі (тут і далі – ВТ та ПТ).

На сучасному етапі увага дослідників сконцентровано переважно на вивченні літературознавчих аспектів розвитку жанру *horror*, або літератури жаху, мовних засобах утворення жаху та способах їх відтворення в перекладі. Проте, релевантним для нашого дослідження є питання простежити становлення і розвитку жанру, його характеристики на різних літературно-історичних етапах, специфіку відображення в ньому суспільних реалій.

Оскільки «страх - це найдавніше і сильне з людських почуттів», не викликає сумніву справжність і гідність таємничого і жахливого оповідання як літературної форми. Цілком очевидно, що така літературна форма, тісно пов'язана з первинним людським почуттям, тобто література жаху, така ж давня, як і людська думка або мова [Раті 2016].

Вважаємо за необхідне проаналізувати різні підходи до визначення *horror* як жанру в рамках літературознавства та лінгвістики. Слід зазначити, що дефініції жанру *horror* відрізняються. Багато авторів намагалися створити визначення, яке б повністю відрізняло та виокремлювало *horror* від суміжних жанрів наукової фантастики та трилеру. Однак,

літературу жахів, як жанр, важко визначити однозначною дефініцією, тому найбільш точним визначенням, буде визначення через усі його категорії та піджанри.

На думку Цветана Тодорова, існує три форми літератури жахів, як жанру: надприродне, чудесне, фантастичне. Перша категорія – надприродне, у своєму арсеналі налічує елементи надприродного в розв'язці твору, події, що вважаються нереальними, неможливими та ірраціональними, або ті, що є шокуючими, непередбачуваними, унікальними, незвичайними, а читачі, в свою чергу отримують можливість розкрити їх по-своєму. Друга категорія – чудесне є подібною до першої своїми ключовими неприйнятними та незрозумілими явищами, однак в чудесному, надприродні явища присутні впродовж всього твору. Третьою, останньою, категорією виступає фантастична література жахів, яка не дає нам чіткого пояснення ірраціонального, натомість пропонує декілька альтернатив читачеві [Тодоров 1997].

На нашу думку, своєрідність жанру, його розмежування на піджанри зумовлює різноманіттям його композиційних, сюжетних та характерологічних характеристик, зокрема хронотопу (просторово-часових параметрів). Як відомо, художній простір літературного твору реалізується в своєму взаємозв'язку з часом і має такі характеристики, як відкритість, замкненість, просторість, доступність / недоступність до огляду, місткість, сенсорне сприйняття. У залежності від цих характеристик, простір може бути відкритим, закритим, зовнішнім і внутрішнім, "своїм" і "чужим", прямим і кривим, великим і малим, локальним і глобальним, близьким і далеким. Часопростір художнього твору має суб'єктивну природу та реалізується в свідомості автора, персонажів та читача літературного тексту.

Художній хронотоп охоплює всі ланки літературного твору: впливає на родово-жанрову специфіку тексту, втілення естетичних засад літературного напрямку, композиційну структуру, висвітлення художнього образу в творі. За своїми функціями в літературному творі він поділяється на сюжетний, фабульний, топографічний, авторський, соціально-історичний, побутовий, фантастичний, міфологічний, психологічний, метафізичний хронотопи [Бахтін 2000].

На думку дослідників, хронотопні особливості роману жаху реалізуються у деталізації пейзажних описів для створення ефекту сюжетного напруження, використанні специфічних локально-темпоральних маркерів для відчуття динаміки твору та плинності сюжету, топосі замку або будинку, як обов'язковому елементі створення хронотопного контексту [Раті 2016].

Загальноновизнаною у сучасному перекладознавстві є теза про те, що основним завданням перекладача є цілісна і точна передача змісту оригіналу засобами іншої мови, за умов збереження його стилістичних та експресивних особливостей. Але наша ціль – це 1) ідентифікувати хронотопні маркери роману жаху; 2) проаналізувати специфіку їх відтворення в перекладі.

«Королем» сучасної літератури жахів, а також одним з найбільш читаних авторів в сучасному світі вважається Стівен Кінг. У його романах і розповідях фігурують щуринодожери, гігантські огидні плазуни, вампіри, привиди, зомбі, садисти, одержимі манією вбивства. В чималому ступені створенню моторошної картини сприяє те, що незвичайні події в романах і розповідях С. Кінга розгортаються в цілком реальному оточенні, на тлі повсякденного життя, роботи, побуту людей, в них беруть участь звичайні люди з їхніми бідами і радощами, успіхами і невдачами, а місцем дії служать реальні міста США.

В ході практичного аналізу в нашій роботі ми порівнювали текст оригіналу з перекладом з метою оцінки адекватності відтворення хронотопних маркерів (пейзаж, топос, композиція) в перекладі.

В результаті аналізу нами було виділено наступні хронотопні маркери:

Пейзаж. Пейзажний опис в аналізованому романі насичений негативно-забарвленою лексикою. Приклади, що надають деталізований опис природи, створюють сюжетне напруження.

*The three vertical lenses on all sides of the traffic light were **dark** this afternoon in the fall of 1957, and the houses were all **dark**, too* [King 1981, с. 12].

*Цього дня восени 1957 року всі вертикалі з трьох ламп по боках світлофора були **темними; темними** стояли й будинки.* [Кінг 2017, с. 12].

Ефект жаху в оригіналі утворюється за рахунок повтору лексеми **dark**. На нашу думку, перекладач не зовсім вдало відтворив оригінал тексту, вдавшись до буквального перекладу. Замість того, вважаємо, що потрібно було використати генералізацію у частині речення, де йдеться про лампи, тому що нівелюється сама атмосфера жаху. А повтор, *dark - темний* в перекладі, відповідає оригіналові, створюючи напругу, оскільки апелює до чогось незвичного та містичного.

Розглянемо ще один приклад перекладу пейзажу:

*Over his head, a **grim** gust of October wind rattled the trees, now almost completely unburdened of their freight of colored leaves by the storm, which had been this year a **reaper of the most ruthless sort**.* [King 1981, с.13]

*Над його головою **безжальний** порив жовтневого вітру струснув дерева, тепер уже майже цілком позбавлені запасів кольорового листя, - дощовий буревій цього року виявився **грізним жнецем найнещаднішого гатунку**.* [Кінг 2017, с. 15]

Переклад характеризується неповною відповідністю лексичного складу ПТ, проте схожими синтаксичними структурами. Переклад опису вітру досить вдалий, оскільки лексема «*grim*» відтворена досить влучно за рахунок відповідника «*безжальний*» у першій частині речення, що відображає атмосферу істинного страху.

Але переклад виразу «*reaper of the most ruthless sort*» - «*жнець найнещаднішого гатунку*» є не зовсім вдалим, оскільки, на наш погляд, ПТ є буквальним перекладом, що не відповідає лексико-граматичним та стилістичним нормам мови перекладу. Доречніше було перекласти його як «*невблаганний жнець*».

Портретна характеристика героїв:

*It was the smell of something for which he had no name: the smell of It, crouched and lurking and ready to spring. A **creature** which would eat anything but which was especially hungry for **boymeat*** [King 1981, с.14].

*То був запах, для якого в нього не було назви: так пахло Воно, причаєне в засідці, готове плигнути. **Створіння**, ладне пожерти будь-що, але особливо ласе до **хлопчачого м'яся*** [Кінг 2017, с.16].

Лексема «*boymeat*» відтворена літотою «*хлопчаче м'ясе*», і це надмірне применшення. Проте, вживання літоти в ПТ навпаки у кілька разів збільшує відчуття страху, що робить переклад вдалим. Проте, переклад дещо нейтралізує емоційне забарвлення ВТ, переклавши лексему *creature* як *створіння*, що має нейтральну конотацію.

На нашу думку, зазначену одиницю слід було передати відповідником з більшим вираженим негативним емоційно-експресивним забарвленням, аніж, наприклад, *тварина*.

Композиція:

*George craned his neck away from that **final blackness** and began to scream into the*

*Джордж вигинав шию геть від тієї **кінцевої темряви**, він почав кричати до*

rain, to scream mindlessly into the white autumn sky which curved above Derry on that day in the fall of 1957 [King 1981, с. 19].

дощу, бездумно кричати до білого осіннього неба, яке кривилось над Деррі того дня восени 1957 року [Кінг 2017, с. 24].

В перекладі існує неточність комбінаторного характеру, пов'язаний з невдалим вибором лексеми в ПТ, і, на нашу думку, краще замінити лексему «кінцевої» на «передсмертної».

Розглянемо ще один приклад:

“Like it wanted to eat him, man. Like it wanted to eat his heart” [King 1981, с. 58].

Наче воно хотіло зжерти його. Наче воно хотіло виїсти йому серце [Кінг 2017, с. 64]

В оригіналі автор використав паралельні конструкції, тому перекладач намагається також залишити висхідну структуру речення, але замість повтору лексеми *eat* надає синоніми *зжерти* та *виїсти*, тим самим підсилюючи атмосферу страху, що на наш погляд робить ПТ цілком адекватним.

Their buckles made a jolly jingling as George Denbrough ran toward his strange death [King 1981, с.13].

Їхні пряжки видавали веселе брязкотіння, поки Джордж Денбро біг до своєї дивної смерті [Кінг 2017, с. 15].

Аналіз перекладу виявляє неточність, пов'язану з невдалим вибором лексеми *веселе* при перекладі лексеми *jolly*. Атмосфера саспенсу не відтворюється в ПТ, саме тому, на нашу думку, більш вдалим відповідником, зважаючи на жанрову настанову, була б лексема *енергійне*.

Eddie opened his mouth to scream and that was when the scabrous fingers of the leper clattered around his cheek and plunged themselves into his mouth and that was when he woke up with that back-snapping jerk to find himself not in the sewers under Derry, Maine, but in an Amtrak club-car near the head of a train speeding across Rhode Island under a big white moon [King 1981, с.72].

Едді розкрив рота, щоб закричати, й от тоді-то лускаті пальці прокаженого, чиргикнувши по його щоках, пірнули йому в рот, тоді-то він і прокинувся з тим спиноломним посмиком, виявивши себе не в каналізаційних нетрях під Деррі у штаті Мейн, а у вагоні з баром у голові пасажирського потяга «Амтрак», який мчав через Род-Айленд під повним білим місяцем [Кінг 2017, с. 77].

В ПТ відповідником лексеми *clitter=make a thin rattling sound* виступає лексема *чиргикати*, тобто *проводити чим-небудь гострим (пилкою, ножем) по твердому предмету, створюючи деренчливі звуки*. Спостерігаємо невідповідність значення лексеми у ВТ та ПТ, оскільки пальці людини, якими б сухими та лускатими вони не буди, не можуть викликати звук при контакті з шкірою людини. Проте квазіреальність образу, які відтворено в ПТ, на нашу думку, цілком реалізує жанрову настанову хорору, що робить переклад адекватним.

Отже, аналіз хронотопних маркерів жаху в оригіналі та перекладі роману С. Кінга «It», дозволяє дійти висновку, що жанротвірними ознаками творів літератури жахів є наявність специфічної лексики, що створює сюжетне напруження в тексті. Реалізований в дослідженні підхід до перекладу художнього тексту з позицій жанру дає змогу оцінити його адекватність зважаючи на вдалість/невдалість відтворення жанротвірних ознак оригіналу в перекладі.

Виявлені неточності, а саме, буквальний переклад (порушення мовних норм мови перекладу), нейтралізація емоційно-експресивного забарвлення лексем, що виступають засобами утворення атмосфери жаху, в цілому негативно впливають на адекватність ПТ. В той же час, іноді неточності перекладу не порушують жарнової настанови оригіналу, а навпаки сприяють її реалізації, що робить переклад адекватним з огляду на відтворення загальної атмосфери жаху.

Перспективи подальшого дослідження пов'язані з аналізом способів відтворення жаху в інших компонентах художнього твору, та з'ясуванням продуктивних перекладацьких прийомів.

Література

Бахтин М. М. Эпос и роман: СПб.: Азбука, 2000. 87 с.

Копытянская Н. Ф. Жанровые модификации в чешской литературе: Львов: Высшая школа, 1978. 258с.

Кінг С. Воно, К.: Ранок, 2017. 1344 с.

Раті А. О. Жанрові особливості англomовної літератури жахів та їх відтворення українською мовою : автореф. дис. ... канд. філол. наук : Херсон, 2016. 23с.;

Тодоров Цв. Введение в фантастическую литературу/перевод с французского Б. Нарумова. М. : Дом интеллектуальной книги, 1997. 144 с.

King S. It, N.Y. : Viking, 1981. 1138 p.

(Матеріал надійшов до редакції 23.01.19. Прийнято до друку 15.02.19)

УДК: 82-17:81'25:82.091:7.049.2

DOI: <https://doi.org/10.26661/2414-1135/2019-75-03>

АНДРЕЄВА І. О., ЛОСЕВА Г. О.
(Запорізький національний університет)

ЛІНГВАЛЬНІ ЗАСОБИ УТВОРЕННЯ ГУМОРИСТИЧНОГО ЕФЕКТУ ТА ЇХ ВІДТВОРЕННЯ В ПЕРЕКЛАДІ (НА МАТЕРІАЛІ СІТКОМУ «HOW I MET YOUR MOTHER»)

Стаття присвячена дослідженню особливостей утворення гумористичного ефекту у сучасному англomовному сіт-комі та його відтворення в перекладі. Природа, сутність та засоби утворення гумору є питанням міждисциплінарного характеру, оскільки входить до кола інтересів психологів, філологів, мистецтвознавців, лінгвістів перекладознавців. Актуальність обраної теми зумовлена підвищенням інтересом учених до буття мовних феноменів, питань «живого» мовлення, до осмислення соціолінгвістичного характеру гумору.

Комічне та гумор як суміжні явища виникають внаслідок різкого переключення ходу думок з одного асоціативного контексту до іншого. У ході дослідження було виявлено, що гумористичний ефект у сучасному англomовному сіт-комі на мовному рівні утворюється за допомогою цілої низки мовних засобів, зокрема іронії, сарказму, каламбуру, функціонування окаяніалізмів. На основі проведеного аналізу англomовних криптив сіт-кому «How I Met Your Mother», формулюються проблеми, які виникали під час перекладу мовних засобів утворення гумористичного ефекту.

Переклад окаяніалізмів викликає від перекладача певної вербокреації, необхідності створювати власні окаяніалізми з метою найбільш змістовного відтворення семантики цих одиниць в перекладі. Деякі труднощі також виникають при перекладі іронії, що спричинено неспівпадінням образно-асоціативної основи утворення певних мовних одиниць, зокрема фразових дієслів, які для збереження гумористичного ефекту було відтворюються в перекладі за допомогою компенсації. Переклад сарказму, як засобу утворення гумористичного ефекту, не викликає труднощів, що пов'язане із самою природою утворення сарказму та наявністю повних еквівалентів в мові оригіналу та перекладу.

Що стосується каламбуру, який, як засіб утворення гумористичного ефекту ґрунтується на омонімії та/або полісемії, гру слів вдалося повністю відтворити в перекладі лише у випадку симетрії в змістовному плані фразового дієслова та можливості актуалізації прямого значення компонентів в обох мовах. В інших випадках полісемія дієслів, що виступають семантичним центром утворення каламбурів дозволяє відтворити змістовну частину гумористичного ефекту каламбуру, проте, компенсувати також і формальну структуру в перекладі не представляється можливим.

Ключові слова: гумористичний ефект, переклад гумору, мовні засоби, іронія, сарказм, каламбур, окаяніалізм, адекватність, компенсація.

Andryeyeva I. O., Loseva G. O. Linguistic means of creating a humorous effect and their reproduction in translation on the material of the sitcom «How I Met Your Mother». The article is devoted to the study of the peculiarities of creating the humorous effect in the modern English sitcom and its reproduction in translation. The nature, essence and means of creating humor are the issues of interdisciplinary study, as a part of the interests among psychologists, philologists, art scholars, linguists and translators.